

NARODOWA LEKCJA O SAMORZĄDZIE TERYTORIALNYM

SCENARIUSZ

DODATEK DO PAKIETU

Samorządność w szkole i w środowisku lokalnym

Autor: Andrzej Pery
Redakcja: Aneta Sałajczyk

Wydawca:

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regulskiego
ul. Żurawia 43, 00-680 Warszawa
www.frdl.org.pl

Autor:

Stanisław Zakroczyński

Redaktorki:

Magdalena Babiszewska, Anna Hejda, Aneta Sałajczyk

Projekt graficzny, ilustracje, skład:

Żaneta Strawiak-Pulkowska

Projekt grafiki na okładce:

Paweł Mildner

Warszawa 2020

CC BY-NC-SA 4.0

Szanowni Państwo,

Ideą scenariusza „SAMORZĄDNOŚĆ W SZKOLE I W ŚRODOWISKU LOKALNYM” jest rozwój społeczności uczniów, oparty w dużej mierze na budowaniu kapitału społecznego rozumianego jako relacje, które rodzą się na gruncie wzajemnego zaufania – co sprzyja współpracy, komunikacji i kreatywności oraz wiąże jednostkę ze społeczeństwem w sposób umożliwiający jej współdziałanie z innymi i realizowanie wspólnych celów.

Podstawą pracy z uczestnikami zajęć jest stworzenie przestrzeni do dialogu tak, by uczniowie byli zainteresowani poznaniem opinii środowisk szkolnych i lokalnych na temat rozwoju ich samorządności. Skutkuje to podejmowaniem wspólnych działań będących okazją do budowania i pogłębiania relacji stanowiących fundament kapitału społecznego. Uczniowie będą mogli w bezpiecznej atmosferze wypowiedzieć się na temat swoich potrzeb oraz poszukać możliwych optymalnych rozwiązań. Wspólnie będą mogli przyjrzeć się obowiązującym zasadom współpracy oraz przeanalizować określone prawa w celu wypracowania nowej jakości współpracy opartej na zaufaniu, akceptacji różnorodności i gotowości do rozwoju.

Andrzej Pery

Cel ogólny:

Uświadomienie i wykazanie, że edukacja jest najważniejszym zadaniem publicznym i że samorząd jest gwarancją rozwoju samorządności w lokalnym środowisku.

Propozycja przeprowadzenia zajęć składa się z:

- trzech 90-minutowych części
- dwóch zadań praktycznych pomiędzy tymi zajęciami.

Przebieg zajęć:

ZAJĘCIA 1

Pierwsze z nich poświęcone jest budowaniu atmosfery współdziałania i odpowiedzialności za efekty pracy, podkreśleniu ważności metod współpracy nad metodami rywalizacji oraz określeniu czym jest samorządność w szkole i w środowisku lokalnym.

ZADANIE PRAKTYCZNE 1

Zadanie praktyczne to zorganizowanie przez uczniów debaty z organem samorządu uczniowskiego, spotkania z radą rodziców i przeprowadzenie wywiadów z nauczycielami według modelu:

- jak jest?
- jak chcecie, żeby było?
- co możecie zrobić razem, żeby było, jak chcecie?

ZAJĘCIA 2

Drugie zajęcia są poświęcone przedstawieniu i omówieniu efektów zadania praktycznego. Uczniowie, po otrzymaniu informacji od swoich przedstawicieli (samorządu uczniowskiego) w szkole, rodziców i nauczycieli, określą swoją rolę i swoje zadania, by odpowiedzieć na pytanie: „Co możemy zrobić razem, żeby było, jak chcemy?”.

ZADANIE PRAKTYCZNE 2

Zadanie praktyczne po tych zajęciach dotyczyć środowiska lokalnego. Grupy uczniów spotkają się z władzami lokalnymi (wójt, burmistrz, prezydent, naczelnik oświaty), radą jednostki samorządowej lub komisją oświaty, radą młodzieżową w samorządzie lokalnym. Uczniowie dowiedzą się, jak ich samorząd lokalny pracuje, rozwija samorządność i wspiera młodych mieszkańców w ich rozwoju.

ZAJĘCIA 3

Ostatnie zajęcia poświęcone są przedstawieniu i omówieniu efektów drugiego zadania praktycznego. Uczniowie, poznając uwarunkowania pracy lokalnego samorządu, powinni wypracować odpowiedź na ważne pytanie stawiane również podczas drugich zajęć: „Co możecie zrobić razem, żeby było, jak chcecie?”.

Materiał podzielony jest na trzy części:

1. Pierwsza z nich to propozycja prowadzenia zajęć.
2. Druga to zbiór przepisów prawnych z krótkim omówieniem działań samorządu lokalnego, w tym rozwoju edukacji i samorządności w środowisku lokalnym.
3. Część trzecia zawiera opis i omówienie ćwiczeń proponowanych w scenariuszu.

Ważne!

Przystępując do realizacji przedstawionej propozycji zajęć edukacyjnych, możesz dowolnie korzystać z przedstawionych propozycji, dostosowując ćwiczenia do możliwości grupy. Czas zajęć i poszczególnych ćwiczeń trzeba również dostosować do tempa pracy grupy uczniów.

Spis treści

Część pierwsza – Propozycja prowadzenia zajęć	05
Zajęcia 1	05
Zajęcia 2	08
Zajęcia 3	10
Część druga – Podstawy prawne z komentarzem	12
Część trzecia – Opis proponowanych form pracy	17
Ćwiczenie na zbudowanie atmosfery współpracy	17
Ćwiczenie: „Wstań i wyjdź”	17
Ćwiczenie: „15 krzeseł”	18
Ćwiczenie: „Trójkąt równoboczny”	19
Ćwiczenie „Samorząd”	20
Ćwiczenie: „Techniki zbierania informacji”	20
Kilka słów o metodzie debaty	20
Kilka słów o wywiadach	21

Cześć pierwsza – Propozycja prowadzenia zajęć

ZAJĘCIA 1

🕒 czas: 90 min

Cele w języku nauczyciela:

Określenie zasad pracy. Przedstawienie celów poszczególnych warsztatów oraz zbudowanie atmosfery sprzyjającej współpracy.

1.1. Podaj cel zajęć nr 1 (w języku ucznia):

- zapoznam się z zasadami pracy podczas zajęć,
- poznam cele poszczególnych zajęć i zadań praktycznych,
- przyczynię się do budowania atmosfery sprzyjającej współpracy,
- poznam sposoby zbierania informacji.

1.2. Przypomnij uczestnikom trzy kluczowe zasad pracy:

- współodpowiedzialność za atmosferę sprzyjającą uczeniu i zapisz je na oddzielnej kartce, by na każdym zajęciach były widoczne;
- współodpowiedzialność za uzyskane rezultaty,
- odpowiedzialność za własny dobrostan (za swoje samopoczucie).

🕒 Czas: ok. 7 min.

1.3. Poinformuj uczniów i uczennice jak będzie wyglądał cykl zajęć dotyczących zadań oświatowych samorządu lokalnego i omów przebieg poszczególnych zajęć:

1. Zadanie praktyczne (w okresie od 1 do 2 zajęć) – jak może wyglądać samorządność w szkole?:
  - pierwsza grupa – debata z samorządem uczniowskim,
  - druga grupa – spotkanie z radą rodziców,
  - trzecia grupa – wywiady z nauczycielami.
2. Drugie zajęcia – samorządność w szkole:
  - analiza zdobytych informacji,
  - wybranie działań wspierających samorządność.
3. Zadanie praktyczne (w okresie od 2 do 3 zajęć) – samorząd młodzieżowy w społeczności lokalnej:
  - spotkania z władzami lokalnymi (wójt, burmistrz, prezydent, naczelnik oświaty), radą jednostki samorządowej lub komisją oświaty, radą młodzieżową w samorządzie lokalnym.
4. Trzecie zajęcia – szkoła a samorząd młodzieżowy w środowisku lokalnym:
  - planowanie zadań ukierunkowanych na rzecz współpracy w środowisku.

🕒 Czas: ok. 8 min

📖 **Ćwiczenie na zbudowanie atmosfery współpracy:**

Połącz uczniów w zespoły 3-osobowe. Zadaniem każdego z nich jest rozmowa i zadanie sobie wzajemnie następujących pytań:

- W czym jesteś mistrzem?
- Gdybyś miał czarodziejską różdżkę, to co byś „wyczarował” dla swojej szkoły? (każdy uczeń zapisuje to na karteczce przyklepnej)

Szczegółowa instrukcja w części trzeciej

* ćwiczenie przeprowadź w trakcie, kiedy uczniowie i uczennice rozmawiają ze sobą

📖 **Ćwiczenie: „Walizka”***

W trakcie kiedy uczniowie rozmawiają ze sobą, na kartce z flipcharta (lub na tablicy) narysuj walizkę.

Po upływie ok. 5 min. zaprosz uczniów do tego, aby wzajemnie się przedstawili.

Kartka z walizką potrzebna będzie na kolejne zajęcia.

🕒 **Czas: ok. 10 min.**

📖 **Ćwiczenie: „Wstań i wyjdź!”**

Podziel grupę na dwa zespoły (najprostszy sposób – odlicz do dwóch). Jedynki pozostają w sali, a dwójki wychodzą za drzwi.

Na to ćwiczenie nie należy przeznaczać więcej niż 10 min. Jeżeli zespoły nie wykonają zadania, należy przerwać ćwiczenie i przejść do omówienia.

🕒 **Czas: ok. 15 min.**

Szczegółowa instrukcja w części trzeciej

📖 **Ćwiczenie: „Trójkąt równoboczny”**

Cel: pokazać, jak jesteśmy współzależni w każdej grupie, jak każdy członek grupy wpływa na pozostałych.

W ćwiczeniu biorą udział wszyscy uczniowie z nauczycielem. Do ćwiczenia potrzeba większej wolnej przestrzeni. Każdy uczestnik wybiera z grona dwie osoby (nie informuje grupy o tym, kogo wybrał). Po rozpoczęciu ćwiczenia każda osoba ustawia się tak, by tworzyć z wybranymi dwiema osobami trójkąt równoboczny.

Jeżeli ćwiczenie będzie trwać dłużej niż 7–8 min., można je przerwać i przejść do omówienia.

Warto podkreślić, jak ważne są współpraca i dobra atmosfera pracy w zespole.

🕒 **Czas: ok. 10 min.**

Szczegółowa instrukcja w części trzeciej

📖 **Ćwiczenie: „Samorządność”**

Cel: jak młodzież rozumie pojęcie „samorządność”?

Poproś uczniów, by na kartce zapisali określenia kojarzące im się z pojęciem „samorządność” (2–3 min.). Następnie niech porozmawiają w parach i zapiszą określenia związane z pojęciem „samorządność” (ok. 3 min.). Trzeci etap – losowo wybrane pary przedstawiają swoje przemyślenia, podając wypracowane określenia. Wypisz określenia na flipcharcie lub tablicy. Dyskusja o samorządności na podstawie wypracowanych określeń.

🕒 **Czas: ok. 15 min.**

Szczegółowa instrukcja w części trzeciej

Szczegółowa
instrukcja
w części
trzeciej.

📖 Ćwiczenie: „Techniki zbierania informacji”

Na flipcharcie (tablicy) wypiszcie wszystkie techniki zbierania informacji. Wśród wymienionych znajdują się zapewne: debata, dyskusja i wywiady. Podziel grupę na trzy zespoły. Pierwszy zespół otrzymuje zadanie praktyczne – przeprowadzić z samorządem szkolnym debatę na temat samorządności. Drugi zespół spotka się z radą rodziców, by z nimi wspólnie przedyskutować zagadnienie – jak w szkole rozwijana jest samorządność. Trzecia grupa ma zadanie przeprowadzić wywiady z wybranymi nauczycielami również na temat samorządności. Wszystkie te zadania powinny przebiegać w modelu:

- jak jest?
- jak chcecie, żeby było?
- co możecie zrobić razem, żeby było, jak chcecie?

Razem z uczniami wypracowuj praktyczne wskazówki do przeprowadzenia debaty, spotkania i wywiadów. Na kolejne zajęcia grupy przychodzą z przygotowanymi materiałami w postaci np. prezentacji, rysunku na kartce flipcharta lub w innej wybranej przez grupę formie z podkreśleniem trzeciego elementu modelu – **co możemy zrobić razem, żeby było, jak chcemy?**

🕒 **Czas: ok. 15 min.**

1.4. Podsumowanie – Każdy uczeń odpowiada jednym zdaniem lub stwierdzeniem na pytanie „co w trakcie dzisiejszych zajęć było dla mnie **ważne?**”

🕒 **Czas: ok. 5 min.**

ZAJĘCIA 2

🕒 czas: 90 min

Cele w języku nauczyciela:

Przedstawienie celów. Wypracowanie działań sprzyjających samorządności w szkole:

- analiza zdobytych informacji,
- wybranie działań wspierających samorządność w szkole.

2.1. Przypomnij efektów pierwszych zajęć i zadania praktycznego pomiędzy zajęciami oraz podaj celu zajęć nr 2 (w języku ucznia):

- zapoznam się z informacjami zdobytymi podczas zadań praktycznych,
- przeanalizuję zdobyte informacje,
- wybiorę wspólnie z grupą działania wspierające samorządność,
- przypomnę cele pozostałych zajęć i zadania praktycznego.

2.2. Przypomnij trzy kluczowe zasad pracy (zapisane na karcie na poprzednich zajęciach):

- współodpowiedzialność za atmosferę sprzyjającą uczeniu,
- współodpowiedzialność za uzyskane rezultaty,
- odpowiedzialność za własny dobrostan (za swoje samopoczucie).

🕒 Czas: ok. 8 min.

🎬 Film *Szufladkowanie ludzi* z omówieniem.

Film ten jest do pobrania na stronie:

<https://www.bing.com/videos/search?q=szufladkowanie+ludzi+film&view=detail&mid=08E-73F7A760B6FB36D2F08E73F7A760B6FB36D2F&FORM=VIRE>

Ten 3–minutowy film warto pokazać i podzielić się przez kilka minut refleksjami. Co się stanie, jeżeli przestaniemy szufladkować ludzi?

🕒 Czas: ok. 7 min.

🎯 Ćwiczenie: „Podnoszenie na palcu”

Po omówieniu filmu zaprosz do ćwiczenia – „Podnoszenie na palcu”. Zachęć jednego uczestnika do tego, aby położył się na stole. Wszyscy uczestnicy stają wkoło tej osoby, przykładają palec wskazujący pod jej ciało i wszyscy razem na trzy–cztery podnoszą tę osobę, używając tylko swojego jednego palca. Zadbaj o to, by była odpowiednia liczba podnoszących (dla ucznia o wadze około 50 kg wystarczy około 15 osób) oraz by osoby podnoszące dobrze ustawiły się wokół podnoszonego ucznia – przy cięższych partiach ciała więcej osób.

Ćwiczenie wywołuje efekt WOW!

Puenta tego ćwiczenia jest taka, że niewielki wkład każdego uczestnika pozwala przenosić góry. To od nich zależy, czy i jak wykorzystają swoją szansę.

🕒 Czas: ok. 10 min.

🎯 Ćwiczenie: „Dobra współpraca jest jak..., ponieważ...”

Nasze zajęcia dotyczą współpracy, więc zaprosz uczestników do tego, aby używając metafory, uzupełnili zdanie: „Dobra współpraca jest jak..., ponieważ...”. Każdy uczestnik po kolei wypowiada to zdanie według własnego pomysłu.

Przykład: *Dobra współpraca jest jak fundament, ponieważ można na niej trwale budować.*

🕒 Czas: ok. 10 min.

2.3. Przedstawienie wyników pracy zadania praktycznego – „Jak powinna wyglądać samorządność w szkole?”

Przytnij flipchart z zapisanymi określeniami o samorządności – przybliżasz pojęcia, o których będziecie w tej części zajęć rozmawiać.

Zaproś grupy do zaprezentowania wyników pracy z przygotowanymi prezentacjami:

- pierwsza grupa – przedstawia przebieg debaty z samorządem uczniowskim i wnioski wynikające z tej debaty, w tym jak samorząd uczniowski planuje swoją pracę w tym zakresie,
- druga grupa – omawia przebieg spotkania z radą rodziców, punkt widzenia rodziców na samorządność oraz wnioski z tego spotkania, w tym o możliwej pomocy ze strony rady rodziców,
- trzecia grupa – omawia, jak wyglądały wywiady z nauczycielami, punkt widzenia nauczycieli na samorządność oraz wnioski z tych wywiadów, w tym o możliwej pomocy ze strony nauczycieli.

Przypomnij, że prezentacje z zajęć praktycznych powinny przebiegać w modelu:

- jak jest?
- jak chcecie, żeby było?
- co możecie zrobić razem, żeby było, jak chcecie?

Do wyżej otrzymanych informacji dodaj kartkę z flipcharta z walizką (z pierwszych zajęć), gdzie zapisywane były życzenia uczniów.

Przy podsumowaniu ćwiczenia podkreśl wypracowane wnioski, w szczególności – **co możemy zrobić razem, żeby było, jak chcemy?**

Na kartce z flipcharta zapisz trzy wybrane wnioski. Kartka ta potrzebna będzie na kolejne zajęcia.

🕒 **Czas: ok. 40 min.**

2.4. Zaplanowanie zadania praktycznego – „Samorząd młodzieżowy w społeczności lokalnej”.

Podziel uczestników na grupy zadaniowe i przydziel określone zadania – spotkanie (z władzami lokalnymi – wójt, burmistrz, prezydent, naczelnik oświaty), radą jednostki samorządowej lub komisją oświaty, radą młodzieżową w samorządzie lokalnym. **Określ zasad pracy i kompetencji tych organów. Przedstawiono je w drugiej części materiału. Wskazówki ułatwią** poruszanie się w samorządzie, umawianie oraz odbywanie spotkań.

Zaproponuj, by jedna z grup uczniów udała się na spotkanie wstępne do władz samorządowych na omówienie sposobu realizacji zadania praktycznego.

Wszystkie te zadania powinny też przebiegać w modelu:

- jak jest?
- jak chcecie, żeby było?
- co możemy zrobić razem, żeby było, jak chcemy?

Razem z uczniami wypracowuj praktyczne wskazówki do przeprowadzenia spotkań. Na kolejne zajęcia grupy przyjdą z przygotowanymi materiałami w postaci np. prezentacji, rysunku na kartce flipcharta lub w innej wybranej przez grupę formie.

Trzecie zajęcia poświęcone będą planowaniu zadań ukierunkowanych na rzecz rozwoju Rady Młodzieżowej i samorządności.

🕒 **Czas: ok. 10 min.**

2.5. Podsumowanie – rundka – każdy uczeń odpowiada jednym zdaniem lub stwierdzeniem na pytanie „Czego dowiedziałem/dowiedziałam się na dzisiejszych zajęciach?”

🕒 **Czas: ok. 5 min.**

ZAJĘCIA 3

🕒 czas: 90 min

Cele w języku nauczyciela:

Przedstawienie celów. Wypracowanie działań sprzyjających samorządności w lokalnym środowisku:

- analiza zdobytych informacji,
- wybranie działań wspierających samorządność na poziomie lokalnym.

3.1. Przypomnij efekty pierwszych i drugich zajęć oraz zadań praktycznych między zajęciami oraz podaj cel zajęć nr 3 (w języku ucznia):

- zapoznam się z informacjami zdobytymi podczas zadań praktycznych,
- przeanalizuję zdobyte informacje,
- wybiorę wspólnie z grupą działania wspierające samorządność, takie, co do których wiemy, co możemy zrobić razem, żeby było, jak chcemy.

3.2. Przypomnij trzech kluczowe zasady pracy (zapisane na karcie na poprzednich zajęciach):

- współodpowiedzialność za atmosferę sprzyjającą uczeniu,
- współodpowiedzialność za uzyskane rezultaty,
- odpowiedzialność za własny dobrostan (za swoje samopoczucie).

🕒 Czas: ok. 8 min.

🎬 Film Adora Svitak, *Czego dorośli mogą nauczyć się od dzieci?*

Film ten jest dostępny na stronie:

<https://bajdocja.blogspot.com/2012/01/ted-adora-svitak-czego-dorosli-moga.html>

Warto poświęcić kilka minut na omówienie i na refleksje uczniów.

🕒 Czas: ok. 17 min.

3.3. Przedstawienie wyników pracy drugiego zadania praktycznego – „Samorząd młodzieżowy w społeczności lokalnej”

Zaproś grupy do zaprezentowania wyników pracy z przygotowanymi materiałami w postaci np. prezentacji, rysunku na kartce flipcharta lub w innej wybranej przez grupę formie z podkreśleniem, **co możemy zrobić razem, żeby było, jak chcemy.**

W zależności od podziału zadań poszczególne grupy krótko przedstawiają zdobyte informacje z końcową informacją o tym, co my możemy zrobić, jak się włączyć w działania na poziomie lokalnym.

Przypomnij, że prezentacje powinny przebiegać w modelu:

- jak jest?
- jak chcecie, żeby było?
- co możecie zrobić razem, żeby było, jak chcecie?

Przy podsumowaniu ćwiczenia podkreśl wypracowane wnioski.

Na kartce z flipcharta zapisz trzy wybrane wnioski.

🕒 Czas: ok. 30 min.

📖 **Ćwiczenie: „Posiedzenie rady uczniowskiej”**

Określ funkcje dla poszczególnych uczniów, by można było przeprowadzić posiedzenie rady w celu wybrania wniosków do realizacji – jeden wniosek dotyczący rozwoju samorządności w szkole i jeden dotyczący rozwoju samorządności w środowisku lokalnym. Wybierz: wójta, naczelnika oświaty, przewodniczącego rady, przewodniczącego komisji oświaty, przewodniczącego rady młodzieżowej. Pozostali uczniowie będą radnymi.

Następnie ustaw salę tak, by można było obradować, wyznaczając miejsca dla poszczególnych funkcji. Przewodniczący rady niech prowadzi obrady, udzielając głosu poszczególnym funkcyjnym. Wypowiedzi mają być krótkie i powinny sprowadzać się do trzech wniosków z dwóch zajęć i trzech wniosków z dzisiejszych zajęć. Na zakończenie poddajcie pod głosowanie poszczególne wnioski. Wnioski, które uzyskają najwięcej głosów, będą wdrażane.

🕒 **Czas: ok. 30 min.**

3.4. Podsumowanie – rundka – każdy uczeń odpowiada jednym zdaniem lub stwierdzeniem na pytanie „co dla ciebie było najciekawsze w tych zajęciach?”

🕒 **Czas: ok. 5 min.**

Cześć druga – Podstawy prawne z komentarzem

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946).

Art. 70.

1. *Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18. roku życia jest obowiązkowa. Sposób wykonywania obowiązku szkolnego określa ustawa. (...)*

3. *Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych. Warunki zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasady nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, określa ustawa.*

4. *Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów. Warunki udzielania pomocy określa ustawa. (...)*

Art. 15.1. *Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia decentralizację władzy publicznej.*

2. *Zasadniczy podział terytorialny państwa uwzględniający więzi społeczne, gospodarcze lub kulturowe i zapewniający jednostkom terytorialnym zdolność wykonywania zadań publicznych określa ustawa.*

Art. 16.1. *Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową.*

2. *Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.*

Konstytucja RP daje wolność wyboru szkół, jednocześnie wolność w tworzeniu szkół przez różne podmioty. Edukacja jest zadaniem państwa i jest zadaniem publicznym. To zadanie publiczne realizować mają samorządy lokalne – wynika to z zapisów Konstytucji i ustaw samorządowych.

Ustawa o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 506)

Art. 6.

1. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów.

2. Jeżeli ustawy nie stanowią inaczej, rozstrzyganie w sprawach, o których mowa w ust. 1, należy do gminy.

Art. 7.

Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

(...)

8) edukacji publicznej (...).

Pod pojęciem [edukacja publiczna](#) kryją się wszystkie szkoły i placówki (tworzone na mocy ustawy Prawo oświatowe) publiczne i niepubliczne. Niektóre samorzady uznają, że zapis ten dotyczy tylko szkół i placówek prowadzonych przez samorząd. Szkoły i placówki prowadzone przez samorząd są publiczne, ale pojęcie [edukacja publiczna](#) jest pojęciem szerszym. Jest to rozróżnienie bardzo istotne i ważne dla wszystkich samorządów. Wszyscy młodzi ludzie zamieszkali na terenie danego samorządu powinni być objęci pomocą i opieką samorządu lokalnego w ich rozwoju, niezależnie od tego, do jakiej szkoły uczęszczają. Dobrym przykładem jest następujący zapis ustawy samorządowej.

Art. 5b.1. Gmina podejmuje działania na rzecz wspierania i upowszechniania idei samorządowej wśród mieszkańców gminy, w tym zwłaszcza wśród młodzieży.

2. Rada gminy na wniosek zainteresowanych środowisk może wyrazić zgodę na utworzenie młodzieżowej rady gminy mającej charakter konsultacyjny.

3. Rada gminy, powołując młodzieżową radę gminy, nadaje jej statut określający tryb wyboru jej członków i zasady działania.

Ta ważna kompetencja gminy jest przyczynkiem do zaproponowania zajęć z młodzieżą na temat samorządności w szkole i w środowisku lokalnym. To samorząd jest gwarantem dobrej jakości pracy szkoły w tym zakresie.

Zapewnienie wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży jest gwarantowane w podstawowych aktach prawnych, w tym w ustawie Prawo oświatowe.

**Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe
(Dz. U. z 2019 r. poz. 1148, 1078, 1287, 1680, 1681, 1818, 2197 i 2248).**

Preambuła

Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniem zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności.

Art. 1. System oświaty zapewnia w szczególności:

1) realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju; (...)

Podstawa prawna do zajęć dotyczących samorządności w szkole.

Art. 83. Prawo oświatowe.

W szkołach działają rady rodziców, które reprezentują ogół rodziców uczniów.

Art. 84.

6) W celu wspierania działalności statutowej szkoły lub placówki rada rodziców może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek rodziców oraz innych źródeł. Zasady wydatkowania określa regulamin.

Fundusze te mogą być przechowywane na odrębnym rachunku bankowym rady rodziców. Do założenia i likwidacji tego rachunku bankowego oraz dysponowania funduszami na tym rachunku są uprawnione osoby posiadające pisemne upoważnienie udzielone przez radę rodziców.

Art. 85.1. W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej „samorządem”.

2. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki.

3. Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.

4. Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki.

5. Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:

- 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;*
- 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;*
- 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;*
- 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej;*
- 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi w porozumieniu z dyrektorem;*
- 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.*

6. Samorząd w porozumieniu z dyrektorem szkoły lub placówki może podejmować działania z zakresu wolontariatu.

Podczas przygotowania się do prowadzenia zajęć i do realizacji przewidzianych zadań praktycznych warto zapoznać się z doświadczeniem Projektu „Szkoła Współpracy” realizowanym przez FRDL. Odsyłam do strony: <http://szkolawspolpracy.pl/>.

Efekty wynikające z realizacji proponowanych zajęć zależą będą od współpracy uczniów z ich reprezentantami w samorządzie szkolnym z radą rodziców i nauczycielami. Projekt „Szkoła Współpracy” jest dobrym przykładem nauki samorządności.

Podstawa prawna do zajęć dotyczących samorządności w środowisku lokalnym.

Art. 11a.1. Organami gminy są:

- 1) rada gminy,*
- 2) wójt (burmistrz, prezydent miasta).*

2. Zasady i tryb przeprowadzania wyborów do rady gminy oraz wyboru wójta (burmistrza, prezydenta miasta) określają odrębne ustawy.

3. Ilekroć w ustawie jest mowa o wójcie, należy przez to rozumieć także burmistrza oraz prezydenta miasta.

Art. 11b.1. Działalność organów gminy jest jawna. Ograniczenia jawności mogą wynikać wyłącznie z ustaw.

2. Jawność działania organów gminy obejmuje w szczególności prawo obywateli do uzyskiwania informacji, wstępu na sesję rady gminy i posiedzenia jej komisji, a także dostępu do dokumentów wynikających z wykonywania zadań publicznych, w tym protokołów posiedzeń organów gminy i komisji rady gminy.

3. Zasady dostępu do dokumentów i korzystania z nich określa statut gminy. (...)

Art. 14.1. Uchwały rady gminy zapadają zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowego składu rady, w głosowaniu jawnym, chyba że ustawa stanowi inaczej. (...)

Art. 19.1. Rada gminy wybiera ze swego grona przewodniczącego i 1–3 wiceprzewodniczących bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowego składu rady, w głosowaniu tajnym.

Zadaniem przewodniczącego jest wyłącznie organizowanie pracy rady oraz prowadzenie obrad rady. Przewodniczący może wyznaczyć do wykonywania swoich zadań wiceprzewodniczącego. W przypadku nieobecności przewodniczącego i niewyznaczenia wiceprzewodniczącego zadania przewodniczącego wykonuje wiceprzewodniczący najstarszy wiekiem. (...)

Art. 21.1. Rada gminy ze swego grona może powoływać stałe i doraźne komisje do określonych zadań, ustalając przedmiot działania oraz skład osobowy. (...)

Art. 22.1. Organizację wewnętrzną oraz tryb pracy organów gminy określa statut gminy.

2. Statut gminy podlega ogłoszeniu w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Art. 26. 1. Organem wykonawczym gminy jest wójt. (...)

Art. 33.1. Wójt wykonuje zadania przy pomocy urzędu gminy.

2. Organizację i zasady funkcjonowania urzędu gminy określa regulamin organizacyjny, nadany przez wójta w drodze zarządzenia.

3. Kierownikiem urzędu jest wójt.

Art. 37.1. Organem uchwałodawczym w dzielnicy (osiedlu) jest rada o liczbie członków ustalonej według art. 17, nie więcej jednak niż 21.

2. Organem wykonawczym w dzielnicy (osiedlu) jest zarząd. Na czele zarządu stoi przewodniczący.

W tym materiale występują odwołania do ustawy o samorządzie gminnym, ponieważ samorząd młodzieżowy powoływany może być na poziomie gmin lub miast na prawach powiatu. Organem wykonawczym jest wójt (burmistrz, prezydent). Zadania swoje wykonuje z pomocą urzędu. Struktura urzędu określana jest statutem gminy. W ramach urzędu funkcjonuje komórka (wydział lub biuro) odpowiadająca za prowadzenie zadań edukacyjnych (nazwy mogą być bardzo różne). Wójt (burmistrz, prezydent) wybierany jest w sposób bezpośredni przez mieszkańców gminy.

Organem uchwałodawczym jest rada gminy (miasta). Pracami rady kieruje przewodniczący. Rada powołuje komisje, które wypracowują opinie o podejmowanych przez nią uchwałach, ale też mogą być inicjatorem uchwał. Liczba komisji i zakres działań zależą od uchwalonego statutu.

Działalność samorządu jest jawna. Z tego wynika, że każdy mieszkaniec może śledzić obrady rady, komisji i zapoznawać się z dokumentami tworzonymi przez *wójta* (burmistrza, prezydenta).

W sprawach edukacyjnych, w tym w sprawach samorządności młodzieży, warto spotykać się i rozmawiać z *wójtem* (burmistrzem, prezydentem), naczelnikiem wydziału edukacji (to w tym wydziale przygotowywane są projekty uchwał), komisją oświaty, przewodniczącym rady i ciałem społecznym – *radą młodzieżową*.

Część trzecia – Opis proponowanych form pracy

Ćwiczenie na zbudowanie atmosfery współpracy

Cel: budowanie atmosfery zaufania i współpracy.

Połącz uczniów w zespoły 3-osobowe. Zadaniem zespołów jest porozmawiać ze sobą, zadając sobie następujące pytania:

- W czym jesteś mistrzem?
- Gdybyś miał czarodziejską różdżkę, to co byś „wyczarował” dla swojej szkoły?
(każdy uczeń zapisuje to na karteczce przyklepnej)

 Czas: ok. 5 min.

UWAGA: W trakcie gdy uczniowie ze sobą rozmawiają, *na kartce z flipcharta (lub na tablicy) narysuj walizkę.*

Po upływie ok. 5 min. zaproś uczniów do tego, aby wzajemnie się przedstawili. Przykładowo: w zespole 3-osobowym są Jola, Andrzej i Marta – zapytaj Jolę o to, w czym Andrzej jest mistrzem oraz co Andrzej wyczarowałby dla swojej szkoły. Karteczkę z drugą odpowiedzią Jola przykleja na narysowanej walizce. Następnie poproś np. Andrzeja, by opowiedział o Marcie, a Martę, by opowiedziała o Joli. Karteczki z drugą odpowiedzią przyklejane są na walizce. I tak dalej z każdą grupą uczniów. W ten sposób wysłuchaj wszystkich uczniów.

Każdy uczeń zostaje przedstawiony przez sąsiada, jednocześnie uczniowie poznają mocne strony rówieśników. Na rysunku powstaje bank pomysłów na to, co można by zrobić na rzecz swojej szkoły. Arkusz z walizką potrzebny będzie na kolejne zajęcia. Ten bank pomysłów uzupełni informacje uzyskane podczas zadania praktycznego.

Razem na ćwiczenie przeznaczamy nie więcej niż **15 min.**

Ćwiczenie można modyfikować i wykorzystywać do innych zajęć.

Ćwiczenie: „Wstań i wyjdź“

Cel: ujawnić, że w sytuacji postrzeganej jako rywalizacyjna ludzie przyjmują założenia prowadzące do wzajemnej nieufności, a nawet konfliktu.

Przebieg: Podziel grupę na dwie części (najlepiej przez odliczanie do dwóch), jedynki zostają w sali, dwójki wychodzą.

Uczniom, którzy zostali w sali, przekaz instrukcję:

Waszym zadaniem jest doprowadzić do tego, żeby wszyscy, którzy wyszli z sali, wrócili do niej i usiedli na swoich miejscach. Macie 3 min. na ustalenie, jak to zrobić. Ćwiczenie zakończy się, jeżeli jedna i druga grupa wykonają zadanie.

Uczniom, którzy wyszli, przekaz instrukcję:

Waszym zadaniem jest doprowadzić do tego, żeby cała grupa z sali przyszła do was i stanęła w szeregu wzdłuż ściany. Macie 3 min. na ustalenie, jak to zrobić. Ćwiczenie zakończy się, jeżeli jedna i druga grupa wykonają zadanie.

Obserwuj co się dzieje w grupach, notuj najważniejsze pojawiające się strategie (podstępu, przekupstwa...) oraz moment, w którym grupa przełamuje nastawienie rywalizacyjne, ujawnia swoje zadanie i je wykonuje. Podczas ćwiczenia nie uzupełnij instrukcji i nic w niej nie zmieniaj.

Omówienie:

- Jak wyglądało przygotowanie w grupach? Jakie pojawiały się pomysły na realizację zadania?
- Kiedy nastąpił moment przełomowy? Co sprawiło, że udało się wykonać to zadanie?
- Jakie założenia przyjmują ludzie w sytuacji postrzeganej jako rywalizacyjna?
- Co pomaga przełamać założenia rywalizacyjne?
- (jeśli się nie udało) Jakie warunki trzeba spełnić, by to ćwiczenie się udało?

Warto podkreślić, że często jest tak, że wykonywane zadania nie zaprzeczają sobie i nie ma potrzeby stosowania strategii rywalizacji. Warto zawsze próbować współpracy, a do tego potrzebna jest dobra komunikacja. Trzeba zwrócić uwagę, że instrukcja jest prosta i czytelna, nie sugeruje żadnej rywalizacji. Uczniowie nie powinni nic w instrukcji zmieniać i się domyślać ani nie oczekiwać na ogłoszenie zwycięzcy. Zadanie musi być wykonane przez jedną i drugą grupę, a kolejność nie ma znaczenia.

Zamiast ćwiczenia „Wstań i wyjdź” można zastosować kolejne ćwiczenie - „15 krzesel”.

Ćwiczenie: „15 krzesel”

Cel: ujawnić, że w sytuacji postrzeganej jako rywalizacyjna ludzie przyjmują założenia prowadzące do wzajemnej nieufności, a nawet konfliktu.

Przebieg: Połącz uczniów w trzy zespoły i powiedz, że *za chwilę każdy z nich otrzyma swoją instrukcję.*

Przed otrzymaniem instrukcji popoś o zgromadzenie na środku sali 15 krzesel. Nie więcej i nie mniej.

Instrukcje są następujące:

1. Ustawić co najmniej 5 krzesel w kształcie litery „L”.
2. Ustawić co najmniej 9 krzesel w kształcie litery „T”.
3. Wykorzystując co najmniej 11 krzesel, ustawić je w szeregu, pamiętając przy tym, że co najmniej 6 z nich musi leżeć.

Można to zrobić np. w następujący sposób:

X
X
X
X
X X X X X
X.
X.
X.
X.
X.
X.
X.

ale pewnie też na wiele innych sposobów.

Gdzie X układają się w literę L, X układają się w literę T, a X tworzą szereg, w tym X. oznaczają krzesła leżące.

Omówienie:

- Jak wyglądało przygotowanie w grupach? Jakie pojawiały się pomysły na realizację ćwiczenia?
  - Kiedy nastąpił moment przełomowy? Co sprawiło, że udało się wykonać to zadanie?
  - Jakie założenia przyjmują ludzie w sytuacji postrzeganej jako rywalizacyjna?
  - Co pomaga przełamać założenia rywalizacyjne?
- Wnioski jak w ćwiczeniu „Wstań i wyjdź”.

Ćwiczenie: „Trójkąt równoboczny”

Cel: pokazać, jak jesteśmy współzależni w każdej grupie, jak każdy członek grupy wpływa na pozostałych.

W ćwiczeniu biorą udział wszyscy uczniowie razem z prowadzącym zajęcia. Pamiętaj, że będziecie potrzebować większej wolnej przestrzeni. Każdy uczestnik wybiera z grona dwie osoby (nie informuje grupy, kogo wybrał). Po rozpoczęciu ćwiczenia każdy ustawia się tak, by tworzyć z wybranymi dwiema osobami trójkąt równoboczny. Przez cały czas trwania ćwiczenia nie mówimy i nie pokazujemy, kogo wybraliśmy. Ćwiczenie kończy się z chwilą, gdy każdy uczestnik będzie stał nieruchomo i utrzyma odpowiedni stosunek z wybranymi wcześniej dwoma osobami.

Jeżeli ćwiczenie będzie trwać dłużej niż 7–8 min., można je przerwać i przejść do omówienia. To zadanie ma pokazać, jak jesteśmy współzależni w każdej grupie. Ruch (zachowanie) jednej osoby wpływa na całą grupę. Warto zatem podkreślić, jak ważna jest współpraca w zespole.

Ćwiczenie „Samorząd”

Cel: jak młodzież rozumie pojęcie „samorządność”?

Poproś uczniów, by na kartce zapisali określenia kojarzące się im z pojęciem „samorządność” (2–3 min.). Niech porozmawiają w parach i zapiszą na kartkach określenia związane z pojęciem „samorządność” (ok. 3 min.). Zaproponuj, by losowo wybrane pary przedstawiały swoje przemyślenia – podając wypracowane określenia. Wypracuj z uczniami określenia, co do których jest zgoda, i wypiszcie je na flipcharcie lub tablicy. Poprowadź dyskusję na temat tego, czy wypracowane określenia dotyczą samorządności i w jakim zakresie?

Materiał uzupełniający

„Samorządność – jest to zasada, według której kształtują się reguły współżycia jednostek w grupie (uczniów, nauczycieli) polegające na posiadaniu i wykorzystaniu uprawnień do podejmowania decyzji wewnątrzgrupowych (wewnątrzklasowych), nieskrępowanych możliwościami organizowania się, solidarnego występowania w obronie interesów grupowych i względnie autonomicznego działania w obrębie oddolnie stworzonych organów samorządowych bądź nieformalnych wspólnot rówieśniczych” – tak zdefiniowali samorządność dla potrzeb pedagogiki J. Radziewicz i M. Migros.

A. Kamiński samorządność określa jako: „odmianę zasady postulującej doprowadzenie wychowanka do samodzielnego i świadomego kierowania swoim postępowaniem, czyli do autodyscypliny jako formy wyższej od zasady karność zewnętrznej, (...) zasada wychowawcza indywidualnej samodzielności i samodyscypliny przeniesiona na grunt społeczny przybiera postać samorządności”.

Poprowadź dyskusję i „wyłap” takie określenia, by powyższe definicje dały się wyprowadzić.

Ćwiczenie: „Techniki zbierania informacji”

Na flipcharcie (tablicy) wypiszcie wszystkie techniki zbierania informacji – zastosuj metodę burzy mózgów. Wśród wymienionych technik znajdą się zapewne: debata, dyskusja i wywiady. Wszystkie te techniki, dla potrzeb zadania, powinny przebiegać w modelu:

- jak jest?
- jak chcecie, żeby było?
- co możemy razem zrobić, żeby było, jak chcemy?

Kilka słów o metodzie debaty

Debata daje możliwości omawiania zagadnień, przedstawiania poglądów i opinii dotyczących wybranych tematów. Debata jest metodą, która umożliwi kontakt i dyskusję między uczestnikami mającymi różne poglądy i różne sposoby rozwiązywania problemów związanych z proponowaną tematyką.

Debata powinna być stosowana w szkole jako niekonwencjonalna metoda nauczania w procesie podejmowania decyzji. Metoda ta daje uczniom możliwości ćwiczenia i doskonalenia umiejętności retorycznych, ale też umiejętności wykorzystania różnych informacji. Uczestnicy zdobywają umiejętności tworzenia i obrony własnych poglądów, w tym doskonalenia umiejętności kreatywnego myślenia.

Debata z organem samorządu uczniowskiego powinna być wspomagana np. przez opiekuna samorządu lub innego nauczyciela. To on swoim autorytetem delikatnie wkracza, gdy np. obserwuje odbieganie od tematu, chaos w dyskusji, zmonopolizowania dyskusji itp. Niedopuszczalne jest także przedkładanie swoich sympatii lub antypatii do konkretnej osoby, przyjmowanie postawy agresywnej lub ośmieszającej itp.

Zajęcia przewidują spotkanie z radą rodziców. Wpływ na organizację takiego spotkania mają głównie rodzice. To nauczyciel powinien wstępnie z radą rodziców szkoły ustalić, jak ma przebiegać takie spotkanie i jakie powinny być jego efekty. Uczniowie powinni się dobrze przygotować do stawiania pytań i argumentowania swoich potrzeb i oczekiwań.

Kilka słów o wywiadach

Wywiad to metoda uzyskiwania wielu ciekawych i niepowtarzalnych informacji, które zdobywamy w trakcie rozmowy jeden na jeden.

Wywiad służy do zdobywania informacji o poglądach, opiniach na określony temat. Uczniowie mają go przeprowadzić z nauczycielami i muszą się dobrze przygotować do rozmowy. Warto przygotować wcześniej kilka pytań. Powinny być one jasne, proste i zmierzające do uzyskania potrzebnych informacji.

Atutem wywiadu jest możliwość dopytywania, bycia elastycznym (reagowania na postawę rozmówcy) i jest duża szansa na zdobycie bardziej szczegółowych informacji.

Stosowanie tej metody wymaga bardzo dobrego przygotowania do wywiadu, wybrania właściwych pytań (by nie było ich za dużo), konieczność zapisywania otrzymywanych informacji (w tym kodowania, czyli zapisywania ich używając skrótów).

Przygotowując się do wywiadu, należy pamiętać m.in. o sprzęcie (np. dyktafon, papier i ołówki), o jasnym sformułowaniu tematu i pytań (pytania otwarte, niezamknięte), o tym, kto będzie rozmówcą, w tym jak zainteresować rozmówcę tematem, o miejscu, by było odpowiednie (żeby nikt nie przeszkadzał), o czasie (by rozmowa była swobodna, nie w pośpiechu) i o odpowiednim stroju, by pokazać szacunek do rozmówcy.